

УКРАЇНОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ЕТНОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

(Рецензія на монографію Крисаченка В. С. «Українська етнополітика. Концептуальні нариси». – К.: «МП Леся», 2013. – Кн. 1. – 440 с.)

Виступи, статті, книги і монографії В. Крисаченка, доктора філософських наук, професора, знаного вітчизняного фахівця з українознавства, етнополітики, соціофілософії й геополітики, завжди викликають неабияке зацікавлення як у науковому, освітньому й експертному середовищі, так і серед численної української громадськості. Не стало винятком з правил чергове українознавче дослідження вченого «Українська етнополітика», яке побачило світ у листопаді 2013 р. Поява цього наукового видання і початок Революції Гідності – не випадковий збіг обставин, а закономірність, оскільки автор теоретично висвітлив той високий рівень національної самосвідомості, який продемонстрував Майдан. Концептуальні українознавчі нариси спрямовані на висвітлення історичних, ментальних, антропологічних, міжнародних, політичних та інших сутнісних вимірів української етнополітики.

Ось так В. Крисаченко характеризує предмет свого дослідження: «Українська етнополітика є осердям наукового розуміння, законодавчого забезпечення та політико-правового розв'язання надзвичайно складних і важливих для України проблем міжнаціональних відносин, причому як всередині країни, так і у її міжнародних стосунках. Термін «етнополітика» етимологічно походить від давньогрецьких слів «етнос» – народ і «поліс» – суспільство. Власне кажучи, етнос є не лише сталою соціальною групою людей, яка має спільне походження, культурні звичаї, мовні та генетичні

особливості, але й такою спільнотою, яка здатна до внутрішньої самоорганізації та саморозвитку. Також «поліс» у давніх греків означав не лише певну громадянську (не завжди виключно етнічну) спільноту, але й державний утвір – місто-державу. Тому цілком обґрунтованим може бути висновок про те, що сучасна українська етнополітика є «системою» норм і законів врегулювання відносин титульної державної нації з етнічними меншинами та групами, забезпечення культурно-освітніх прав громадян України різного етнічного походження, а також консолідації української спільноти у світі за межами Української держави. Отже, постає феномен етнічного підґрунтя певної політичної та соціокультурної держави, а також структури та взаємовідносин між певними етнічними складниками українського суспільства. З огляду на це етнополітика постає у своїх двох головних вимірах: з одного боку, пошук регулятивних механізмів взаємодії та співпраці між етнічними складниками конкретного суспільства (механізмів його самоорганізації та саморозвитку), з іншого – виконання регулятивних функцій державних органів управління та влади щодо забезпечення прав і свобод етносів, етнічних груп та міжнаціональних взаємин у суспільстві. Зрештою, мова йде про формування сучасної української політичної нації на ґрунті загальнонаціональних цінностей та пріоритетів розвитку.

Таким чином, етнополітика, зокрема українська, має як теоретичний, так

і прикладний виміри. Теоретичний вимір передбачає, насамперед, науковий аналіз етнічної історії українського народу, його історичної долі, архетипів поведінки та ментальності, генетичної та соціокультурної детермінованості української державності, культурних та цивілізаційних здобутків українського народу тощо. Практична сторона проблеми

передбачає ґрунтовну аналітику та прогностику буття українського етносу у непростих взаєминах з іншими суміжними етносами, його внеску у світову цивілізацію загалом. В останньому випадку, насамперед, повинен враховуватися той позитивний досвід, яким можуть пишатися українці у своїх взаєминах з іншими народами як у давнину, так і в сьогоденні. І от завданням нової України є все те, що дозволяє зняти важкий тягар минувшини та облаштувати наше сучасне суспільство таким чином, щоб у ХХІ ст. «на берегах Борисфену розквітла нова Еллада», згідно наукового передбачення Й.-Г. Гердера. Задля цієї мети необхідно послідовно і наполегливо досліджувати проблеми української етнополітики і, поза сумнівом, переконалися у тому, що Україні вдалося зберегти і підтримати міжнаціональний спокій і злагоду, що сам український народ матиме ще довгу і щасливу будучину. Концептуальні нариси української етнополітики є спробою поглибити розуміння тих складних міжнаціональних проблем, які існують в українському суспільстві, і запропонувати евристичні шляхи та моделі їх розв'язання» (с. 3–4).

Револуція Гідності викликала активне несприйняття північно-східної сусідньої держави. Російська Федерація, скориставшись ослабленням центральної української влади, її помилками і некомпетентністю, спочатку загарбала Крим, потім активізувала проросійські сепаратистські рухи на Сході і Півдні України та, зрештою, розпочала неоголошену війну

супроти Української Самостійної Соборної Держави. Суверенна Україна й проєвропейськи налаштовані українські громадяни стали перед віковичною дилемою – бути чи не бути? Попри величезні ризики і проблеми, ми впевнені – Україні бути! І на цьому тернистому шляху українцям допоможе жертвна звитяга, самовіддана згуртованість та фахова компетентність. Проте патріотизм і професіоналізм політиків, урядовців, військовиків, чиновників і пересічних громадян повинні ґуртуватися насамперед на теоретико-практичних засадах, і саме монографія В. Крисаченка має всі шанси допомогти українцям, оскільки їй притаманний системний підхід до осмислення минулого, сучасного та майбутнього України.

Книга складається з вступу й шести розділів. Так, у вступі В. Крисаченко зазначає: «Основні задуми та здобутки відбулися на кругозламі новітньої історії України, у пошуках відповідей на болючі питання сучасного життя, зокрема «Хто ми? Звідки ми? Куди ми йдемо?». І якщо з останньою перегорнутою сторінкою цієї книги у читача з'явиться його власний новий смисл і роздум про українське

буття, автор вважатиме своє завдання виконаним» (с. 4).

У першому розділі «Український етнос у просторі і часі» аналізуються основні виміри дослідження українського етносу, його найголовніші сутнісні риси та геокультурна варіативність українців. На думку автора, визначальними факторами формування української етнічної спільноти є антропологічні, ландшафтно-географічні, екологічні, духовно-культурні, економічні, політичні та релігійні, хоча «звичайно, існують й інші важливі чинники, але саме вищеназвані є детермінантами атрибутивних ознак українського етносу» (с. 6).

У другому розділі «Україна як геополітична реальність. Джерелознавчий аналіз» вивчається географічне розташування та геополітичне положення як визначальні елементи природного і соціального буття України, характеризується концепт «Україна як геополітична реальність»; досліджуються початки формування геополітичного образу України; визначається образ України у світовій культурі та аналізуються природа і людність України в західноєвропейській класичній думці.

У третьому розділі «Історико-генетичні виміри українського буття» визначається парадигмальний взаємозв'язок України й осьового часу історії; вивчаються етнополітичні процеси на теренах давньої України; з'ясовуються історичні витоки українського етносу та розкривається генеза українського державотворення.

У четвертому розділі «Міжнародні відносини України в козацько-гетьманські часи» характеризуються українсько-польські відносини, українсько-кримськотатарські взаємини,

українсько-турецькі стосунки, українсько-московські взаємозв'язки та балканський напрям у геополітичних інтересах України.

У п'ятому розділі «Демографічна та етнічна структура українського суспільства» досліджуються базові принципи етнотемографічного аналізу, визначальні тенденції розвитку етнотемографічних процесів в Україні, історичні національні меншини, новітні національні меншини та етнічні групи, ймовірні перспективи розвитку етнополітичних процесів в Україні, мовно-культурне коріння складників українського соціуму та культурно-правові виміри полікультурної освіти.

У шостому розділі «Сучасна українська етнополітика» досліджуються такі нагальні проблеми, як: український соціум у дзеркалі основних вимірів соціально-політичного аналізу; українська ідентичність; етнополітика у незалежній Україні, її стан та стратегічні орієнтири; феномен толерантності і консолідації українського суспільства й український історичний наратив та майбутнє України.

Аналізуючи українську ідентичність, В. Крисаченко цитує слова В. Липинського: «Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути» («Наша орієнтація», 1920 р.) та наголошує, що зараз відбувається трансформація українського суспільства у спільноту, яка поважає сама себе і яку поважає увесь світ, по суті, йдеться про формування в Україні політичної нації сучасного типу та громадянського суспільства (с. 372–373).

Автор має своє бачення подолання цієї цивілізаційної кризи: «Отже, виникає потреба у пошуку нової моделі

розвитку України, моделі, яка працювала б, по-перше, на Україну як світову геополітичну реальність, причому провідну у багатьох відношеннях, і, по-друге, на Україну, яка б найвищим інтересом мала б мати і повинна мати інтереси власних громадян, де вони б були, чи тут, в межах України, чи за її межами. Отже, шлях України у майбуття – це шлях асиміляції Україною світу, і шлях асиміляції світом України» (с. 426).

Але для того, щоби ця модель була реалізована, на думку дослідника, Україні треба: 1) у сучасному глобалізованому світі бути самодостатньою країною; 2) не забувати, що вона – питома, цивілізаційна країна та є творцем цивілізації; 3) враховувати, що жодна політична організація суспільства, жодна політична система не повинна сприйматися як Абсолют, тобто вона не є єдиною можливою

і позаальтернативною для українського народу; 4) посісти особливе місце в новому інформаційному суспільстві (с. 427–434).

Таким чином, сподіваємося, що рецензоване наукове видання, яке може бути цікавим для науковців, політиків, освітян і всіх тих громадян України, кому не байдужі історична доля, жорсткі реалії сьогодення та майбуття українців, знайде свого вдумливого читача й посприє нам у творенні української політичної нації та у розбудові демократичної, правової, суверенної, заможної Української Самостійної Соборної Держави!

Юрій ФІГУРНИЙ

кандидат історичних наук,
завідувач відділу
української етнології НДІУ

КРИМ – ЧИЯ БЛАГОСЛОВЕННА ЗЕМЛЯ?

(Рецензія на працю П.-Р. Магочія «Крим: наша благословенна земля: переклад з англійської О. Сидорчука та Н. Кушко». – Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2014. – 159 с.)

Навесні 2014 р. на Кримському півострові підступно реалізовано операцію, що завершилась анексією Автономної Республіки Крим та міста Севастополь Росією. Сьогодні Україна не контролює і значної частини території Донецької та Луганської областей. Найближче майбутнє півострова не визначене. Зрозуміло, що повернення Криму є надскладним завданням для сучасного українського суспільства. Краще усвідомити і подолати природу й сутність політичного сепаратизму значної частини українських громадян у Криму допомагають наукові

та науково-популярні праці про минуле півострова, про історичні умови формування його сучасної етнокультурної будови. Адже сучасні світоглядні, ціннісні, культурні, мовні, самоідентифікаційні особливості людинності кримської частини України, мовно-культурні особливості інформаційного поля Криму формувалися не один десяток років.

У 2014 р. на книжковому ринку України з'явилася книга про Крим українською мовою «Крим: наша благословенна земля». Створено і відповідник російською мовою «Крым: наша